

QIYOSIY ADABIYOTSHUNOSLIK TIZIMIDA TARJIMA**Madaminova Mohimbonu Qahramonjon qizi**

Qo‘qon davlat universiteti akademik litseyi ingliz tili o‘qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada adabiy tarjima nazariyasi va qiyosiy adabiyotshunoslik kabi fanlarning roli va ahamiyati, shuningdek, qiyosiy adabiyot doirasida tarjima masalalari va muammolari o'rganiladi. Tarjima jarayoni hozirgi kunda nazariy model nuqtai nazaridan ko'rib chiqilmoqda va stilistika masalalari bilan uzviy bog'liqdir. Funktsional tarjima muammosiga, tarjimonning nazariy asoslarining o'z ishlaridagi rolga va asl nusxaning milliy va madaniy o'ziga xosligini saqlab qolishga katta e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: tarjima, uslub, adabiy shakl, qiyosiy adabiyotshunoslik, muloqot, shaxsiyat.

Аннотация

В данной статье рассматривается роль и значимость таких дисциплин, как теория художественного перевода и сравнительное литературоведение, а также вопросы и проблемы перевода в системе сравнительного литературоведения. Процесс перевода в настоящее время рассматривается в терминах теоретической модели и неразрывно связана с проблемами стилистики. Большое внимание уделяется проблеме функционального перевода, роли теоретической подготовленности переводчика в процессе его работы а также сохранению национально-культурной специфики оригинала.

Ключевые слова: перевод, стиль, художественная форма, сравнительное литературоведение, коммуникация, личность

Har qanday bilimli insonning ma'naviy rivojlanishi uchun jahon adabiyoti hazinalari bilan tanishish juda muhimdir. Biroq, hamma ham asl nusxadagi asarlarni o'rganishga qodir emas. Jahon adabiyotining madaniy merosi bizga tarjima orqali kirish imkonini beradi. Tarjima qadimgi inson faoliyatidir. Tarjima muhim ijtimoiy rol o'ynagan va tillararo muloqotni ta'minlagan.

Hozirgi vaqtda adabiy tarjima nazariyasi va qiyosiy adabiyotshunoslik kabi fanlarning roli va ahamiyati ortib bormoqda. Bu ijtimoiy ehtiyojdir; ma'lumki, G'arb madaniyatini integratsiyalash jarayoni ko'plab qiyinchiliklar, jumladan, til to'sig'ini yengib o'tish va madaniy almashinuvni jonlantirish bilan birga keladi. O'zbekistonda badiiy tarjima masalalari so'nggi

yillarda ayniqsa muhim ahamiyat kasb etdi, bu esa mamlakatda o'zbek davlat tili va ikki tillilikning rolini kuchaytirdi.

Badiiy tarjimalarning ahamiyati va ko'lami, ayniqsa, yangi mingyillik bo'sag'asida, globallashtirish davrida, xalqarolashuvning yangi bosqichida o'sdi.

Bugungi kunda badiiy tarjimaning dinamik rivojlanishi uning rivojlanishining fanlararo tabiati va tarjima masalalariga yondashuvlarning xilma-xilligida namoyon bo'ladigan bitta ajoyib xususiyat bilan ajralib turadi. Badiiy tarjima jarayoni ko'p funksiyali va ko'p qirrali bo'lib, shuning uchun filologik fanlarning turli-tumanligi bilan ko'plab aloqalarga ega; individual tarjima masalalari stilistika, leksikologiya, frazeologiya, tilshunoslik, adabiy sotsiologiya, retseptiv estetika va boshqalar doirasida ko'rib chiqilishi mumkin. Biroq, bu yondashuvlarning barchasi tarjima qilingan matnning ancha aniq masalalarini hal qilishga qaratilgan bo'lsa, global qiyosiy tadqiqotlarda qo'llaniladigan tarjima masalalarini tegishli ravishda o'rganish tarjimashunoslik sohasini kengaytirishga va ushbu fanning nazariy, metodologik va kontseptual masalalarini chuqurlashtirishga yordam beradi.

O'zbekiston jahon hamjamiyatiga ishonch bilan qo'shilmog'da. Boshqa davlatlar bilan iqtisodiy, siyosiy va madaniy aloqalar o'rnatilmog'da. Bir tildan boshqa tilga badiiy tarjimalar jahon adabiyotlarining o'zaro boyitilishi va o'zaro bog'liqligida, shuningdek, fan, madaniyat va ta'lim sohasida xalqaro hamkorlikni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Turli dunyoqarashlarga va o'ziga xos madaniy va tarixiy muhitga ega bo'lgan turli xalqlarni birlashtiruvchi omil sifatida badiiy tarjimaning hal qiluvchi ahamiyati ayon bo'lmoqda. Tarjima masalalari nafaqat muhim va tegishli yechimlarni talab qiladi, balki fundamental bo'lib, turli xalqlarni o'zaro madaniy almashinuvning global jarayoniga integratsiya qilish nuqtai nazaridan tegishli e'tibor va yechimlarni talab qiladi.

Badiiy tarjima nazariyasidagi asosiy muammolar qatoriga funksional tarjima muammosi, tarjimonning nazariy asoslarining o'z ishlaridagi roli va asl nusxaning milliy va madaniy o'ziga xosligini saqlab qolish kiradi. Tarjimada milliy o'ziga xoslikni yo'qotmaslik kerak; bu adabiy tarjima nazariyasining asosiy tamoyilidan kelib chiqadi: adabiy asar boshqa tilga tarjima qilinadi va tarjima asl nusxaning milliy o'ziga xosligini o'zining asosiy tamoyili sifatida to'liq saqlab qolishi kerak.

So'nggi yillarda badiiy tarjima funktsiyasi yanada faollashdi: u qiyosiy adabiyotshunoslikning muhim va ajralmas qismi sifatida tan olindi. "Biz tarjima qiyosiy amaliyotda evfemistik tarzda chetlab o'tiladi, deb aytmoqchi emasmiz", deb ta'kidlaydi slovak olimi D. Durishin bu borada, "tarjima evfemistik tarzda chetlab o'tiladi, deb taxmin qilmoqchi emasmiz. Aksincha, har qanday keng qamrovli, tizimli qiyosiy ish tarjimini o'rganishni o'z ichiga oladi, garchi ko'pincha ancha soddalashtirilgan va tushunarli bo'lsa ham. Bunday soddalashtirishlar asosan ham aniq tahlil usullari bo'yicha yagona qarashlarning yo'qligi, ham, bundan kam bo'lmagan darajada, tarjimaning adabiy qiyosiy tadqiqotlar teoremlari tizimiga xilma-xil kiritilishining

munozarali tabiati va uning adabiy aloqalar ierarxiyasidagi o'rnini aniqlash bilan bog'liq." So'nggi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, badiiy tarjima nazariyasi sezilarli evolyutsiyadan o'tdi va sezilarli yutuqlarga erishdi. Adabiy tarjima nazariyotchilari va amaliyotchilarining aksariyati realistik deb ta'riflangan usulga murojaat qilishdi, bu, albatta, o'nlab yillar davomida e'tibordan chetda qolgan milliy o'ziga xosliklarning to'liq xilma-xilligini o'z ichiga oladi.

Tarjima - bu asl matnni boshqa tildan foydalanib, mazmun va uslub birligini saqlab, sodiqlik bilan qayta tiklashdir. Bu tarjimani chet el asl matnining mazmunini muhim bo'lmagan tafsilotlarni qoldirib va uslubga e'tibor bermasdan yetkaza oladigan parafrazalashdan ajratib turadi. Tarjimada mazmun va uslub birligi boshqa lingvistik asosda qayta tiklanadi va shuning uchun maqsadli tilga xos bo'lgan yangi birlik bo'ladi.

Har bir tarjimon "yangi" matn yaratishda o'z tarjimasidagi nomuvofiqliklarning asosiy manbai yangi lingvistik tizim bo'lishini yaxshi tushunadi, bu esa o'zining obyektiv tabiati bilan idrok etilgan mazmunning barcha nozikliklari va o'ziga xosligini yetkaza olmaydi. Bundan tashqari, lingvistik kelib chiqishning qiyinchiliklari yaxshi tushuniladi: chet tilini mukammal biladigan, yozuvchining ishi, uslubi va badiiy uslubi bilan tanish bo'lgan tarjimon ularni kutayotgan turli nomuvofiqliklardan qochishga harakat qiladi.

Tadqiqot ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, xorijiy tildagi asarlarni tarjima qilishning murakkabligi, o'quvchilarning idrokiga nisbatan, har bir tarjima ikki bosqichdan iboratligi bilan bog'liq: tahlil va sintez, tarjimaning boshlanishi va oxiri sifatida. Bundan tashqari, xorijiy muallifning asarini o'z ona tilida "etarlicha" yoki aniq qayta yaratish uchun tarjimon har doim uning ichida ikkita alohida tamoyilni uyg'unlashtirishga intiladi: ifoda tekisligi - tillarning grammatik va leksik tuzilishi (asl nusxa va maqsad) - badiiy mazmun tekisligi bilan.

Tarjima uslubiy masalalar bilan uzviy bog'liq. Tarjimon nafaqat chet tilidagi matnning mantiqiy mohiyati, balki uning aniq timsoli, taqdimoti va ona tilida ma'lum bir xabarni ifodalashning kontseptual va ifodali vositalari bilan ham shug'ullanishi kerak. Tarjimada stilistik vositalarni yetarlicha aks ettirish, shuningdek, tarjimada uslubni saqlab qolish masalalari har doim eng qiyin va bahsli bo'lib kelgan. Uslub tizim sifatida tilning barcha jihatlarini qamrab oladi, shuning uchun uning barcha xususiyatlarini tarjimada yetkazish katta kuch talab qiladi va bir qator qiyinchiliklarga duch keladi.

Matnning badiiy tarjimaga bog'liqligi interaktiv, gorizontaal ravishda kengayib boruvchi munosabatlar ekanligi tan olingan. Tegishli munosabatlar doirasini va tarjima jarayonini o'rganish madaniyatlar o'rtasidagi o'zaro tarjima yoki tarjima bilan bog'liq nizolar va kelishmovchiliklar, shuningdek, madaniy qayta tarjima yoki postkolonial "asar" shaklidagi kanonik Yevropa matnini o'zlashtirish va madaniy-siyosiy talqin qilish holatlarida bunday interaktiv fiksatsiyalar uchun muhim tushuntirishlarni beradi. Tarjima madaniyatlarni bog'lash vositasidir. Bundan tashqari, madaniy aloqaning muhim kommunikativ va interaktiv shakllari hisobga olinadi: dialog, mojaro va munozara. Eng muhimi, postkolonial munozaralarda

tarjima masalalari haqida mulohaza yuritish tarjimaning to'siqlari va to'siqlariga oydinlik kiritadi, ular tarjimaning universal talablari bilan yo'q qilinmasligi kerak, balki tarjimaning madaniy muammolarini interaktiv tarzda jalb qilishda o'z ifodasini topishi kerak: kommunikatsiya to'siqlari, tushunmovchiliklar va madaniy xilma-xillik bo'yicha nizolar madaniy tarjimaning yangi usulda samarali shakllari sifatida tan olingan.

Majoziy til tarjimalarini o'rganish va ularni ilmiy va tanqidiy tahlil qilish asl nusxaning ayrim jihatlarini, ma'lum bir xalqning badiiy qadriyatlarini chuqurroq tushunishga va oxir-oqibat, badiiy madaniyat orqali ularning mentalitetini tushunishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Введение в литературоведение / Под ред. Л.В.Чернец. Изд. 2-е. -М.,2006.
2. Дима А. Принципы сравнительного литературоведения 1972 ,Пер. срум. -М.,1977.
3. Дюришин Д. Теория сравнительного изучения литературы 1972, Пер. Со словац. - М.,1979.
4. Жирмунский В.М. Сравнительное литературоведение. -Л.,1979.
5. Конрад Н.И. Проблемы современного сравнительного литературоведения 1959, Избр. труды. Литература и театр. -М.,1978. 6. Топер П.М. Перевод в системе сравнительного литературоведения. -М., 2000.